

**ОЛОН НИЙТИЙГ ХАМАРСАН ЭМХ ЗАМБАРААГҮЙ БАЙДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ЭРХ
ЗҮЙН ЖИШИГ ЗОХИЦУУЛАЛТ, БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА
(ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА)**

*Р. Хатанбаатар, А. Пагма, Б. Цолмонбаяр,
П. Амаржаргал, Б. Хатантуул, Г. Билгээ*

Тайлангийн бүтэц:

1. Олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг зохицуулах олон улсын эрх зүйн баримт бичгүүд
2. Тухайн нөхцөл байдал үүссэн үеийн эрх зүйн зохицуулалт, бусад орнуудын практик
3. Зарим орны жагсаал, цуглаан, олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалтын талаархи судалгаа-мэдээлэл /АНУ, Франц, Мексик, Япон, Унгар/
4. Монгол улсын олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг зохицуулж буй эрх зүйн орчин /лавлагаа-мэдээлэл/
5. Хавсралтууд
 - 1979 оны 12 дугаар сарын 17-ны өдрийн НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 34/169 дугаар резолюциар батлагдсан “Хэв журам сахиулах албан тушаалтны ёс зүйн дүрэм” /Хавсралт 1/
 - Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, хэв журам зөрчигчидтэй харилцах асуудлаарх НҮБ-ын 8 дугаар конгрессоор батлагдсан “Хэв журам сахиулах албан тушаалтны зүгээс хүч хэрэглэх болон галт зэвсэг хэрэглэх үндсэн зарчмууд” /Хавсралт 2/ (англи, орос хэл дээр)

* * *

1. Олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг зохицуулах олон улсын эрх зүйн баримт бичгүүд

Олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг юуны өмнө үүссэн шалтгаанаар нь доорх байдлаар ангилж үздэг байна. Үүнд:

- а) улс төрийн,
- б) эдийн засгийн,
- в) нийгмийн,
- г) үндэстэн хоорондын харилцааны,
- д) шашны,
- е) хүрээлэн буй орчны,
- ж) цагдаагийн ажилтнуудын хууль бус үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй

Үүнээс гадна эмх замбараагүй байдал өрнөсөн хэлбэр, үр дагавараар нь хүнд, хөнгөн гэж ангилдаг. Үүссэн газар, үргэлжилсэн хугацаа, оролцогчдын тоо зэргээс нь шалтгаалж ангилах ба үүнд зохицсон зохицуулалтын арга хэмжээнүүдийг сонгон хэрэглэдэг байна. Зарчмын хувьд:

- Юуны өмнө, олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоохоор хууль сахиулах байгууллагын хүчийг ашиглахдаа олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчихгүй байхад анхаарах ёстой. Улс орны дотоодын болон олон улсын тогтвортой байдлын үндэс нь зөвхөн хүний эрхийн баталгаажих түвшингээр хэмжигдэнэ.
- Хүний эрхийн түгээмэл тунхаг (The Universal declaration of Human Rights), Иргэний ба улс төрийн эрхийн олон улсын пакт (International Covenant on Civil and Political Rights)-д зааснаар хүн бүр тайван жагсаал, цуглаанд оролцох эрхтэй. Энэхүү эрх нь улс орны болон нийгмийн аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журам, хүн амын эрүүл мэнд, ёс суртахууныг хамгаалах, бусад иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хамгаалах гарцаагүй нөхцлөөс бусад тохиолдолд хязгаарлагдах ёсгүй.
- Төрийн зүгээс зөвхөн гарцаагүй, эцсийн арга хэмжээ болгон хүч хэрэглэж болно. Хүч хэрэглэх үед хэрхэн яаж хэрэглэх, ямар зорилгоор хүч хэрэглэж байгаа нь тодорхой байх ёстой. Хэрэв зорилго нь үндсэн хуульт байгуулал, хууль ёс, хэв журмыг хамгаалахад чиглэсэн байвал тулгарч буй заналхийлэлд тохирсон хүч хэрэглэх нь олон улсын эрх зүйн талаас зөвтгөх шалтгаан болохоос гадна иргэдийн зүгээс ойлгон хандах үндэс болно.

Олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлын үед хууль сахиулах байгууллагуудын зүгээс хүч хэрэглэх асуудлыг зохицуулсан олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг дараах баримт бичгүүдээр зохицуулдаг: Үүнд:

- Хүний эрхийн түгээмэл тунхаг
- Иргэний ба улс төрийн эрхийн олон улсын пакт
- Хэв журам сахиулах албан тушаалтны ёс зүйн дүрэм /Хавсралт 1/ (1979 оны 12 дугаар сарын 17 -ны өдрийн НҮБ -ын Ерөнхий Ассамблейн 34/169 дугаар резолюци),
- Хэв журам сахиулах албан тушаалтны зүгээс хүч хэрэглэх болон галт зэвсэг хэрэглэх үндсэн зарчмууд /Хавсралт 2/ (Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, хэв журам зөрчигчидтэй харилцах асуудлаарх НҮБ-ын 8 дугаар конгрессоор батлагдсан) зэрэг баримт бичгүүд байдаг.⁸⁴

Хэв журам сахиулах албан тушаалтны ёс зүйн дүрмийн 3 дугаар зүйлд “Зөвхөн эцсийн гарцаагүй шаардлагатай үед хэв журам сахиулагчдад үүргээ гүйцэтгэхэд нь шаардлагатай хэмжээнд л хүч хэрэглэж болно” гэж заасан байдаг. Үндэсний хууль тогтоомжоор хүч хэрэглэх явдлыг хязгаарлах ёстой бөгөөд зөвхөн гарцаагүй эцсийн шаардлага тулгарсан үед, зөвхөн шаардагдах хэмжээнд хүч хэрэглэх зарчмыг баримтлах ёстой. Өөрөөр хэлбэл, шаардлагатай бусад бүх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэний дараагаар хэрэглэх эцсийн арга хэмжээ нь зэвсэг хэрэглэх арга хэмжээ байна гэж ойлгогдож байна. Зэвсэг хэрэглэх цорын ганц нөхцөл нь төрийн төлөөлөгчдөд зэвсэгт эсэргүүцэл үзүүлэн бусдын амь насанд аюул занал учруулж, гэмт үйлдлийг таслан зогсоох өөр ямарч аргагүй байдалд оруулах тохиолдол байна.

2. Тухайн нөхцөл байдал үүссэн үеийн эрх зүйн зохицуулалт, бусад орнуудын практик

“АНУ-ын Иргэдийн эмх замбараагүй байдлын тухай” 1968 оны хуулиар холбооны хууль зөрчих тухай ойлголтыг “ Галын аюулаас хамгаалах болон цагдаагийн хүчин албан үүргээ гүйцэтгэхэд нь саад болох, хөндлөнгөөс оролцох аливаа үйлдлийг хэлнэ” гэж тодорхойлжээ. Зэвсэг хэрэглэх асуудлаар АНУ-ын хууль тогтоомжоор Олон улсын эрх

⁸⁴ Эдгээр баримт бичгүүдийг англи, орос хэл дээр хавсаргасан тул шаардлагатай бол хавсралтаас дэлгэрэнгүй танилцана уу.

зүйн хэм хэмжээг тогтоосон актуудаас гадна нэмэлт хязгаарлалтуудыг хийсэн байдаг, Тухайлбал, бусад бүх арга, хэрэгсэл шавхагдаж, эцсийн гарцаагүй шаардлага тулгарсан үед л зэвсэг хэрэглэж болохоор хуульчилсан байна. АНУ -ын хууль тогтоомжоор зөвхөн дараах тохиолдлуудад зэвсэг хэрэглэх нөхцөл бүрдэнэ: Үүнд:

- Биеийн ноцтой гэмтэл авах болон үхлээс зайлсхийх зорилготой гарцаагүй өөрийгөө хамгаалах
- Биеийн ноцтой гэмтэл болон үхэлд хүргэж болох гэмт хэргээс сэргийлэх
- Оргон зугтах үед нь юмуу баривчлах үед бусдад биеийн ноцтой гэмтэл болон үхэлд хүргэж болохуйц илэрхий занал учруулсан этгээдийг баривчлах, оргон зугтахгаас сэргийлэх.

Иргэдийн эмх замбараагүй байдал үүссэн үед хэв журам сахиулах албан хаагчдын үйл ажиллагаа зөвхөн иргэний хууль тогтоомжоор зохицуулагдаад зогсохгүй, тэдэнд цэргийн харилцааг зохицуулах хуулиуд ч мөн үйлчилнэ. Албан хаагч зэвсгийг хууль бусаар хэрэглэсэн тохиолдолд тухайн муж улсын хууль тогтоомжоор хариуцлага хүлээлгэнэ.

ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаар, иргэд “тайван, зэвсэггүй жагсаал, цуглааныг урьдчилан гаргасан хүсэлт, зөвшөөрөлгүйгээр хийх” эрхтэй. Мөн Үндсэн хуулийн 35 дугаар зүйл ёсоор муж улсын цагдаагийн байгууллага муж улсдаа нийгмийн хэв журам, аюулгүй байдлыг хангах болон сэргээн тогтоож чадахгүйд хүрвэл Холбооны хил хамгаалах албаны хүчийг тухайн муж улс руу илгээхийг хүсч болно. Мөн ХБНГУ-ын Холбооны засгийн газрын шийдвэрээр Байнгын бэлэн байдлын цагдааг нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал, зөвшөөрөгдөөгүй сүрт жагсаал, ажил хаялтыг дарах үүрэгтэйгээр байгуулсан байдаг. Цагдаагийн ийм ангиуд муж улс бүрт байх бөгөөд байнгын хуарангийн байдалд байна. Ердийн нөхцөлд энэ ангиуд муж улсын дотоод хэргийн сайдын удирдлаганд байх боловч “чөлөөт, ардчилсан байгуулалд аюул занал” учирсан тохиолдолд Холбооны дотоод хэргийн сайдын мэдэлд шилжинэ.

1965 оноос үйлчилж буй Шведийн Эрүүгийн хуулийн 16 дугаар бүлэгт нийтийн эмх журмын эсрэг гэмт хэргийн талаар тодорхойлсон байна. Уг бүлгийн 1 дүгээр зүйлд “хэрэв бөөн хүмүүс нийгмийн хэв журмыг эвдэж, нийтийн засгийн эсрэг бүлэглэн хүч хэрэглэх санаархал үзүүлэх, тэднийг тараахаар засгийн байгууллагаас авч буй арга хэмжээнд санаатайгаар саад хийн, дараагийн аливаа нэгэн үйлдэлд шахах зэргээр эсэргүүцвэл тэдний удирдагчид, өдөөн турхирагч нарт 4-өөс илүүгүй жилээр шоронд хорих ял онооно, бусад оролцогчдод торгууль оноох юмуу хоёр жил хүртэл хорих ялаар шийтгэнэ” гэж заажээ.

3. Зарим орны жагсаал, цуглаан, олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалт /АНУ, Франц, Мексик, Япон, Унгар/

АНУ

Жагсаал цуглаан олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал гарсан үеийн ерөнхий зохицуулалт

АНУ -ын хувьд муж улс бүрийн нутаг дэвсгэр дээрх аюулгүй тайван байдлыг Мужийн Цагдаагийн газар нь хангах үүрэгтэй ажилладаг. Мужийн хэмжээнд тухайн эмх замбараагүй байдал даамжирч, цагдаа хүчний байгууллагын хүч хүрэхгүй болсон тохиолдолд Нэгдсэн улсын Хүчний байгууллагаас нэмэгдэл хүч, цэргээр тусалдаг. 1968 онд Иргэдийн эмх замбараагүй байдлын тухай хууль /Civil unrest law/ баталсан. Иргэдийн эмх замбараагүй байдлын талаарх акт нь ихэвчлэн төр засгийн удирдлагыг эсэргүүцэж эмх замбараагүй байдал үүсгэсэн тохиолдолд хэрэгждэг. Эмх замбараагүй байдал даамжирсан онцгой тохиолдолд Террористуудтай тэмцэх актаар зохицуулагдана. АНУ -ын Ерөнхийлөгч нь

Үндсэн хууль болон Нэгдсэн Улсын Код -д заагдсаны дагуу иргэдийн амь нас, эд хөрөнгийг хамгаалах, эмх замбараагүй байдлыг улс эх орны эрх ашгийн үүднээс шийдэхэд Засгийн газрыг удирдах, тушаал өгөх эрхтэй. Ийм тохиолдолд Ерөнхийлөгч хатуу арга хэмжээг авч, хүч хэрэглэх тохиолдол их гардаг. Тухайлбал, 1992 оны 3 сард Лос Анжелест бий болсон эмх замбараагүй байдлын улмаас 40 хүн амь насаа алдсан байна.

Цагдаа хүчний байгууллагуудын зүгээс галт зэвсэг хэрэглэхтэй холбоотой зохицуулалт

Олон улсын стандарт хэм хэмжээн дээр үндэслэн Галт зэвсэг ашиглах тухай Нэгдсэн улсын Хууль зүйн яамнаас гаргасан журмаар цагдаагийн ажилтан болон бусдын амь насанд гэмт этгээд халдах нь тодорхой болсон үед өөрийгөө хамгаалах зорилгоор галт зэвсэг хэрэглэж болох тухай заасан. Хуулийг хэрэгжүүлэх ажилтнуудын хувьд энэ журмаас гадна “Цэргийн хариуцлагын Код” -оор галт зэвсэг ашиглах харилцааг зохицуулагддаг.

АНУ -ын Хууль зүйн товчооноос гаргасан” Цагдаагийн байгууллагын шударга ажиллах журам” -д Цагдаагийн байгууллага нь үхэлд хүргэх болон үхэлд хүргэхгүйгээр хүч хэрэглэх тухай заасан. Цагдаагийн ажилтан болон бусдын амь насанд гуравдагч этгээдээс заналхийлсэн онцгой тохиолдолд үхэлд хүргэх хүчийг хэрэглэнэ. Үхэлд хүргэх хүч хэрэглэхээр шийдсэн тохиолдолд тухайн нөхцөл байдал зөөлөрч хэрэгтэн, этгээдийг баривчлах нөхцөл бүрдсэн бол үхэлд үл хүргэх хүчийг хэрэглэх ёстой.

Үхэлд хүргэх хүч хэрэглэсэн болон цагдаагийн ажилтнууд галт зэвсэг ашиглан бусдын амь насанд халдсан тохиолдол бүрийг Цагдаагийн Захиргааны байгууллагаас тусгай алба мөрдөлт явуулж шалгадаг. Үхэлд үл хүргэх хүч хэрэглэсэн бол баримт, хэргийн нөхцөл байдал, ямар зэвсэг, тактик ашигласан тухайгаа тухайн ажилтан өөрийн супервизорт бичгээр илтгэх хуудас бичиж өгөх ёстой. Нэгдсэн улсын Хуулийг сахиулах алба ажилчдын хүч хэрэглэсэн илтгэх хуудсуудыг шалгаж, хэрвээ тактикийн алдаа гаргасан тохиолдол байвал үүнийг засч залруулах үүргийг хүлээж ажиллах ёстойг тус журамд заасан байна.

ФРАНЦ

Олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлын үеийн ерөнхий зохицуулалт

Онцгой байдал зарлах эрх зүйн үндсийг Францын Үндсэн хуульд заасан бөгөөд уг хуулийн 16-р зүйлд тус улсын Ерөнхийлөгч нь өөрийн улсын тусгаар тогтнолд онц ноцтой, шууд аюул заналхийлсэн нөхцөлд Ерөнхий Сайд, танхимын Дарга нар, Үндсэн хуулийн Зөвлөлтэй зөвлөсний үндсэн дээр зохих арга хэмжээг авах бүрэн эрхийг олгосон байна. Энэ талаар Онцгой байдлын тухай хуулиар⁸⁵ нарийвчлан зохицуулалтыг хийж өгсөн байна.

V Бүгд Найрамдах Франц Улсын Үндсэн хуулиас

Арван зургадугаар зүйл

Бүгд Найрамдах Улсын байгууламж, үндэсний тусгаар тогтнол, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал буюу олон улсын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэхэд онц ноцтой, шууд аюул заналхийлвэл, түүнчлэн төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаа зогссон бол Үндсэн хуульд нийцүүлэн Бүгд Найрамдах Улсын Ерөнхийлөгч нь Ерөнхий Сайд, танхимын Дарга нар, Үндсэн хуулийн Зөвлөлтэй албан ёсоор зөвлөсний үндсэн дээр тухайн нөхцөлд шаардагдвал зохих арга хэмжээг авна. Ерөнхийлөгч энэ талаар ард түмэндээ хандан илгээлт гаргана. Эдгээр арга хэмжээ нь Үндсэн хуульд нийцүүлэн төрийн байгууллагад

⁸⁵ <http://www.legislationline.org/topics/country/54/topic/12>

эрх үүргээ хэрэгжүүлэх боломжийг богино хугацаанд бүрдүүлэх зорилготой нягт уялдаатай байна. Энэ шалтгаанаар Үндсэн хуулийн Зөвлөлтэй зөвлөнө. Улсын Хурал бүрэн эрхийнхээ дагуу хуралдана. Үндэсний Хурал онц бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх явцдаа тарж болохгүй.

Үндсэн хуулийн 36 -р зүйлд дотооддоо дайн, эсхүл зэвсэгт хөдөлгөөн өрнөвөл Сайд нарын Зөвлөлд дайны байдлыг зарлах эрхийг олгосон байна. Харин дайны байдал 12 хоногоос дээш хугацаагаар үргэлжлэхээр бол зөвшөөрлийг зөвхөн Улсын Хурал олгоно. Үндсэн хуулийн энэхүү заалтыг Батлан хамгаалахын тухай хууль, Эрүүгийн хууль болон бусад хуулиар нарийвчлан зохицуулсан байна. Франц улс өнөөг хүртэл энэ төрлийн арга хэмжээг аваагүй байна.

Онцгой байдлын тухай хуулийн 1-р зүйлд зааснаар нийтийн аюулгүй байдалд ноцтой аюул учруулахуйц байгалийн гамшиг, бусад аюул тохиолдсон нөхцөлд Бүгд Найрамдах улсын нийт нутаг дэвсгэрт эсхүл түүний зарим хэсэгт онц байдал зарлана. Онцгой байдлын тухай хуулийг 1955 оны 4-р сарын 3 -нд Алжирт⁸⁶ өрнөсөн бослогыг дарахын тулд анх баталсан бөгөөд түүнээс хойш хэд хэдэн удаа онцгой байдал зарласан байна. Хамгийн сүүлд 2005 оны 11-р сарын 8-нд Францын Засгийн газар олон өдөр үргэлжилсэн олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлын үед онцгой байдал⁸⁷ зарласан байна.

Уг хуулийн 2-р зүйлд заасны дагуу Сайд нарын Зөвлөлийн тогтоолоор онц байдлыг зарлах бөгөөд зарласан өдрөөс хойш 12 хоногийн дараа онц байдал зарлахад хүргэсэн нөхцөл арилаагүй тохиолдолд онц байдлын үргэлжлэх хугацааг хуулиар сунгаж болно. Дээр дурьдсан 2005 оны 11-р сарын 9 -өөс эхэлсэн онц байдлыг 11 -р сарын 18 -нд (2005 - 1425 тоот) хуулиар сунгаж, 2006 оны 1-р сарын 3 -ны (2006 - 2 тоот) хуулиар 2006 оны 4 -өөс цуцалсан байна. Уг захиргааны хуульд зааснаар онц байдлын үеэр дараахь зарим арга хэмжээнүүдийг авч болохыг тогтоосон:

- Префект⁸⁸ нь департаментын нийт нутаг дэвсгэрт эсхүл түүний зарим хэсэгт хөл хорих, хамгаалалтын эсхүл аюулгүйн бүсийг байгуулах (5 -р зүйл),
- Дотоод хэргийн сайд нийтийн аюулгүй байдалд аюул учруулахуйц үйл ажиллагаа явуулж буй аливаа этгээдийг баривчлах эрхтэй (6 -р зүйл),
- Дотоод хэргийн сайд нийт нутаг дэвсгэрт, Префект департаментын нутаг дэвсгэрт театр, бар, цэнгээний газар, уулзалтын газруудыг түр хугацаагаар хаах хүсэлт гаргаж болно (8-р зүйл),
- Дотоод хэргийн сайд, эсхүл Префект нь 1939 оны 4 дүгээр сарын 18-ны тушаалд заасан 1, 4 болон 5 дугаар зэрэглэлийн зэвсгийг цагдаагийн ажилтнуудад олгох эрхтэй ба дараа нь буцаан авна (9 -р зүйл),
- Дотоод хэргийн сайд нийт нутаг дэвсгэрт, Префект департаментын нутаг дэвсгэрт театр, бар, цэнгээний газар, уулзалтын газруудыг өдөр, шөнийн аль ч үед шүүхийн хяналтгүйгээр шалгах, нэгжих эрхтэй, мөн түүнчлэн бүх төрлийн хэвлэл мэдээллийн

⁸⁶ 1830-1962 онд Алжир нь Францын колони улс байсан. 1954-1962 онд Алжирын ард түмэн үндэсний эрх чөлөөний хувьсгалыг хийж, тусгаар тогтнолоо сэргээн авсан.

⁸⁷ 2005 оны 10-р сарын 27-нд Францын Клиши-су-Буа хотод Хойд Африк гаралтай өсвөр насны хоёр залуу цагдаа нараас цугтаж байхдаа нас барсанаас үүдэж олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал 11-р сарын 15-ыг дуустал Францын хотуудад үргэлжилсэн байна. Эмх замбараагүй байдал тус улсын 274 хотыг хамарсан бөгөөд энэ үеэр 9,195 автомашин шатаж (барилга ороогүй), 200 сая еврогийн хохирол учирсан байна. Нийт 2,921 хүн баривчлагдаж, 56 цагдаа гэмтэл авсан.

⁸⁸ Префект нь хуулиар тогтоосон албан тушаал бөгөөд Францын засаг захиргааны нэгж болох департамент дахь Дотоод хэргийн яамны нэгж буюу төлөөлөгч.

хэрэгсэл, радиогийн нэвтрүүлэгүүд, кино үзвэр болон театрын үзвэрт хяналт тавна (11-р зүйл),

- Хууль зөрчсөн тохиолдолд 2 сар хүртэл баривчлах, эсхүл 3750 еврогоор торгох хүртэл арга хэмжээ авна (13-р зүйл).

Олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлын үед Гаалийн татварын тухай хуульд зааснаар хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн болон дотоодын бусад бүтээгдэхүүнийг экспортлохыг зөвшөөрөх, эсхүл түр зогсоох арга хэмжээг авч болох ба эдгээрийг зөвхөн Улсын Хурлаас баталсан хуулийн дагуу хэрэгжүүлнэ.

Цагдаа хүчний байгууллагуудын зүгээс галт зэвсэг хэрэглэхтэй холбоотой зохицуулат

Францын Үндэсний хурлаар 1789 оны 8-р сарын 26-нд батлагдсан Хүний ба Иргэний Эрхийн Тунхаглалын⁸⁹ 2-р зүйлд заасан хүний халдашгүй эрх, 17-р зүйлд заасан өмчтэй байх зэрэг эрхээ Францын иргэн бүр хамгаалуулах эрхтэй гэж заасан байна.

Хүний ба Иргэний Эрхийн Тунхаглалаас

Хоёрдугаар зүйл

Улс төрийн холбоо бүрийн зорилго нь хүний жам ёсны болон салшгүй эрхийг хангах явдал юм. Энэ нь эрх чөлөөтэй байх, өмч хөрөнгөтэй байх, аюулгүй байх болон дарлалыг эсэргүүцэх эрх болно.

Арвандолдугаар зүйл

Өмчтэй байх нь халдашгүй, ариун эрх мөн тул хуульд заасны дагуу шударгаар урьдчилан нөхөн төлбөр олгох нөхцөлд нийгмийн зайшгүй хэрэгцээ шаардлага гараагүй бол хэний ч өмчид халдахгүй.

Хүний ба Иргэний Эрхийн Тунхаглалын⁹⁰ 12-р зүйлд “Хүний ба иргэний эрхийг хангахад зэвсэгт хүчин хэрэглэх шаардлага гардаг. Иймд энэ зэвсэгт хүчин нь хэсэг хүний хувийн ашиг сонирхолд бус, бүх нийтийн эрх ашигт нийцсэн байна” гэж тогтоосон нь Францын цагдаагийн байгууллагын эрх зүйн үндсэн болсон байна.

Францад цагдаагийн байгууллагын 3 төрөл байх ба үүнд:

- Иргэний ба үндэсний: Үндэсний цагдаагийн байгууллага нь Дотоод хэргийн сайдын удирдлага дор томоохон хотуудад үйл ажиллагаа явуулна.
- Иргэний ба үндэсний: Орон нутгийн цагдаагийн байгууллага нь захирагчийн удирдлагад ажиллана.
- Цэргийн ба үндэсний: Үндэсний жандарм бол Батлан хамгаалахын сайдын удирдлагад үйл ажиллагаагаа явуулдаг цагдаагийн зэвсэгт хүчин.

Францын Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хуульд⁹¹ галт зэвсэг хэрэглэхтэй холбоотой ерөнхий зохицуулалтыг тусгасан байна. Хуульд зааснаар (тээврийн товчоо болон хяналтын товчоо, 100.000 еврогоос багагүй өртөгтэй үнэт эдлэл борлуулж буй дэлгүүр гэх мэт олон нийтийн газруудын аюулгүй байдлыг хангах үүрэгтэй) эрх бүхий этгээдүүд Улсын Хурлын тогтоолд заасан нөхцлийн дагуу зэвсэглэж болох ба уг тогтоол ямар төрлийн зэвсгийг, хэрхэн олж авах, хадгалах, албан хэрэгцээнд хэрхэн хэрэглэхийг зэргийг тодорхой заана гэжээ.

⁸⁹ Ч. Нарбилэг, V Бүгд Найрамдах Франц Улсын Үндсэн хууль, УБ., 2005 он.

⁹⁰ Хүний ба Иргэний Эрхийн Тунхаглал, 1789 оны 8-р сарын 26-нд Үндэсний хурлаар баталсан.

⁹¹ 2003 оны 5-р сарын 18-ны 2003-239 тоот Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хууль.

Орон нутгийн цагдаагийн ажилтны зэвсэг хэрэглэх тухай тогтоолд⁹² зааснаар орон нутгийн цагдаагийн ажилтан ердийн нөхцөлд 4 -р зэрэглэлийн галт зэвсгийг сургалтын горимын дагуу биедээ авч явахыг зөвшөөрсөн⁹³ байна. Мөн тухайн галт зэвсэгт аудио, эсхүл видео төхөөрөмж байрлуулж, зэвсэг ашигласан бүх үйлдлийг хянана. Харин онц байдал зарласан үед дээр дурьдсанчлан Онцгой байдлын тухай хуулиар Дотоод хэргийн сайд, Префект нь 1, 4 болон 5 дугаар зэрэглэлийн зэвсгийг цагдаагийн ажилтнуудад олгох ба дараа нь буцаан авах эрхтэй.

МЕКСИК

Үндсэн хууль, Нийтийн Аюулгүй байдал, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний тухай хууль, Холбооны Цагдаагийн тухай хууль, Холбооны Улсын галт зэвсэг болон тэсрэх бодис хэрэглэх журмаар жагсаал цуглаан олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал, цагдаа хүчний байгууллагуудын зүгээс галт зэвсэг хэрэглэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан байна. Мексикийн Нэгдсэн Улсын Үндсэн Хуулийн 16 дугаар зүйлд “Эрх бүхий байгууллагын бичгээр гаргасан шийдвэрээс бусад тохиолдолд ард иргэдийн амгалан тайван байдлыг алдагдуулахгүй байх, Зайлшгүй шаардлагатай эсвэл аюултай нөхцөлд Төрийн тэргүүн ард иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах.” эрхтэйг заасан бол, Нийтийн Аюулгүй байдал, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний тухай хууль⁹⁴-д “Нийтийн аюулгүй байдал, нийгмийн хэвийн оршин тогтноход заналхийлэл учирсан нийтийн эмх замбараагүй байдлыг эрх бүхий байгууллага ердийн арга хэрэгслээр арга хэмжээ авах боломжгүй тохиолдолд Төрийн тэргүүн онц байдал зарлаж болно.” гэсэн байна.

Холбооны Цагдаагийн тухай хууль⁹⁵-ийн 8 дугаар зүйл Холбооны Цагдаагийн үүрэг-ийг “Мексик Улсын Үндсэн Хуулийн 16 дугаар зүйлийг удирдлага болгон нийгмийн эмх замбараагүй байдал, нийгмийн онц хүнд эрүүгийн нөхцөл байдлыг арилгахын тулд шаардлагатай галт зэвсэг, тоног төхөөрөмжийг ашиглаж болно.” гэжээ. Мөн тус хуулиар дараах байдлаар хууль зөрчигдөд хүлээлгэх хариуцлагыг заасан байна.

- 3-р бүлэг 130 дугаар зүйл Үймээн самуунд турхирах

Галт зэвсэг ашиглахгүйгээр Засгийн газрын болон эрх бүхий байгууллагын үйл ажиллагааг эсэргүүцэж, нийтийг үймээн самуунд турхирсан тохиолдолд 6 сараас 8 жилийн хорих ял болон 10 мянган песо /мексикийн мөнгөний нэгж /хүртэл торгоно.

- 4-р бүлэг 131 дүгээр зүйл Нийтийн эмх замбараагүй байдал

Удирдах дээд байгууллага болон бусад шатны байгууллагын үйл ажиллагаа, хуулийн хэрэгжилтийн талаар болон тухайн байгууллагыг ямар нэгэн арга хэмжээ авахыг тулган шаардахдаа нийтийн эмх замбараагүй байдалд хүргэсэн тохиолдолд 6 сараас 7 жилийн хорих ял болон 5 мянган песо хүртэл торгоно.

⁹² 2000 оны 3-р сарын 2000-276 тоот орон нутгийн цагдаагийн ажилтаны зэвсэг хэрэглэх тухай тогтоол. Эх сурвалж: Le décret n° 2000-276 du 24 mars 2000 relatif a l'armement des agents de police municipale.

⁹³ Décret n° 2010-544 du 26 mai 2010 modifiant le décret n° 2000-276 du 24 mars 2000 fixant les modalités d'application de l'article L. 412-51 du code des communes et relatif a l'armement des agents de police municipale

⁹⁴ <http://docs.mexico.justia.com/estatales/mexico/ley-de-seguridad-publica-preventiva-del-estado-de-mexico.pdf>

⁹⁵ <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/1.pdf-constitucion>

- 5-р бүлэг 132-135 дугаар зүйл Бослого

Хүч хэрэглэх болон галт зэвсэг ашиглан дараах асуудлаар бослого үймээн дэгдээсэн тохиолдолд 2-оос 20 жил хүртэл хорих ял болон 5 мянган песогоос 50 мянган песо хүртэл торгоно. Үүнд:

- Үндсэн хуулийг хүчингүй болгох гэж оролдох,
- Засгийн газрын эсрэг үйл ажиллагаа явуулах гэж оролдох,
- Төрийн дээд албан тушаалтны эрх мэдлийг булаах гэж оролдох

- 137 дугаар зүйл

Бослогын явцад хүн амины хэрэг, хулгай, хүн барьцаалах, дээрэм, гал тавих зэрэг болон бусад гэмт хэрэг үйлдэгдсэн тохиолдолд тухайн хууль дүрэм хэрэгжинэ.

- Холбооны Улсын галт зэвсэг болон тэсрэх бодис хэрэглэх журам⁹⁶ын 10 дугаар зүйл
Иргэний байгууллага болон Хүчний байгууллага галт зэвсэг болон тэсрэх бодис ашиглах-
даа Мексик Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн халдашгүй байдлийг хүндэтгэж
үзнэ.

Япон улс.

The Constitution of Japan 日本国憲法 (November 3, 1946) Япон Улсын Үндсэн хууль, The Police Law (Law No. 162 - June 8, 1954, Last Revised by Law No. 22 – March 31, 2007) Цагдаагийн тухай хууль, The Police Duties Execution Law (Law No. 136, July 12, 1948) Цагдаагийн үүргийн тухай хууль зэрэг эдгээр хуулиар зохицуулж байна.

Япон Улсын Үндсэн хуулийн 13 дугаар зүйлд зааснаар “Бүх хүмүүсийг хувь хүнийх нь хувьд хүндэтгэнэ. Амьдрах, эрх чөлөө, аз жаргалтай байх эрх нь олон нийтийн эрх ашигт хохирол учруулахаас бусад тохиолдолд хууль тогтоох болон засгийн газрын үйл ажиллагааны дээд анхааралд байна ” гэжээ. Мөн Цагдаагийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйл болон Зургаадугаар бүлэгт хэрэгжүүлэх Аюулгүйн товчооны чиг үүрэг, Ерөнхий комиссарын чиг үүрэг, Ерөнхий сайд болон Парламентын бүрэн эрхийг нарийн тодорхой зохицуулсан байна.

Цагдаагийн тухай хууль

24 дүгээр зүйл. Аюулгүйн товчооны чиг үүрэг.

Аюулгүйн товчоо нь Үндэсний цагдаагийн агентлагийн чиг үүрэгтэй холбогдуулан дараах асуудлаар арга хэмжээ авна.

(5) 71 дүгээр зүйлд заасан үндэсний онцгой байдлын үед хэрэглэх тоног хэрэгслийг байршуулахтай холбоотой асуудал.

Зургаадугаар бүлэг. Үндэсний онцгой байдлын үеийн арга хэмжээ

71 дүгээр зүйл. Зарлах

Ерөнхий сайд нь их хэмжээний байгалийн гамшиг, нийтийн эмх замбараагүй байдлын үед энх тайван, дэглэм журмыг сахиулах зорилгоор шаардлагатай гэж үзвэл Үндэсний

⁹⁶ <http://docs.mexico.justia.com/estatales/mexico/ley-de-seguridad-publica-preventiva-del-estado-de-mexico.pdf>

нийтийн аюулгүй байдлын хорооны зөвлөснөөр улс оронд бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчилэн үндэсний онцгой байдал зарлаж болно.

74.2. Өмнөх хэсэгт заасан заасан онцгой байдлыг зарлахдаа хамаарах газар нутаг, нөхцөл байдлын талаарх тодорхойлолт, хүчин төгөлдөр болох он, сар, өдрийг заана.

72 дугаар зүйл. Ерөнхий сайдын хяналт

Өмнөх зүйлд заасний дагуу онцгой байдал тогтоосон үед Ерөнхий сайд нь энэ бүлэгт заасан журмын дагуу Цагдаагийн хүчинг өөрийн түр хяналтандаа авна. Энэ тохиолдолд Ерөнхий сайд нь ерөнхий комиссарт онцгой байдлын улмаас шаардлагатай байх бүх хүрээнд шууд зааварчилгаа өгч, хянана.

73 дугаар зүйл. Ерөнхий комиссарын заавар, тушаал

73.1. 71 дүгээр зүйлд заасан Үндэсний аюулгүй байдал зарласан тохиолдолд Ерөнхий комиссар нь онцгой байдал зарласан газар нутаг, харьяалах аймгийн цагдаагийн дарга, эсхүл генералд үүрэг тушаал өгнө. Гэхдээ бүсийн цагдаагийн албаны ерөнхий дарга нь мөн зарлагдсан онцгой байдлын газар нутгийн дүүрэг, аймгийн цагдаагийн даргад тушаал, заавар өгч болно.

73.2. 71 дүгээр зүйлд заасан онцгой тохиолдолд Ерөнхий комиссар нь онцгой байдал зарласан газар нутгийн цагдаагийн газарт цагдаагийн албан хаагчдыг онцгой байдлын болон бусад газар нутаг руу илгээх тушаал өгч болно.

73.3. Онцгой байдал зарлагдсан үед дээрхи зүйлд заасны дагуу өөр газар нутагт илгээгдсэн цагдаагийн ажилтан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.

74 дүгээр зүйл. Парламентаас батлах ба онцгой байдлыг цуцлах

74.1. 71 дүгээр зүйлд заасан Үндэсний аюулгүй байдал зарласан тохиолдолд Ерөнхий сайд нь зарласнаас 20 хоногийн дотор Парламентаас зөвшөөрөл авна. Парламентын чуулган хаасан, эсхүл Төлөөлөгчийн танхим тарсан тохиолдолд Парламентын дараагийн анхдугаар чуулганаас зөвшөөрөл авна.

74.2. Дээрх зүйлд заасны дагуу Парламентаас онцгой байдал зарлаагүй эсхүл онцгой байдлыг хүчингүй болгохоор шийдвэрлэсэн, эсхүл цаашид онцгой байдал шаардлагагүй гэж шийдвэрлэсэн бол Ерөнхий сайд онцгой байдлыг хүчингүй болсоныг нэн даруй зарлана.

75 дугаар зүйл. Үндэсний нийтийн аюулгүй байдлын хорооны зөвлөх үүрэг

Үндэсний нийтийн аюулгүй байдлын хороо нь Ерөнхий сайдын энэ бүлэгт заасан бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд нь шаардлагатай зөвлөгөөг байнга өгнө.

Цагдаагийн үүргийн тухай хууль

Энэ хуулийн зорилго нь Цагдаагийн албан хаагчаас хувь хүмүүсийн амь бие, өмчийг хамгаалах, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргээ шударгаар биелүүлэх зорилгоор цагдаагийн албан хаагчаас авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай арга хэмжээг тогтооход оршино.

Ашигласан материал:

1. Merry Dean. Legal system of Japanese Law (2002)
2. Япон Улсын Үндсэн хууль Орчуулсан П.Амаржаргал, Адмон хэвлэл (2011)
3. <http://www.npa.go.jp/english/index.htm>
4. National Police Agency (NPA) (Keisatsucho)

5. <http://www.globalsecurity.org/intell/world/japan/npa.htm>
6. <http://www.npa.go.jp/english/seisaku7/hourei1-4.pdf>
7. <http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf>

Унгар улс

2011оны 4 дүгээр сард БНУУ -ын шинэ Үндсэн хууль батлагдаж, 2012 оны 1 дүгээр сарын 1 -ны өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн ба энэхүү Үндсэн хуулийн VII зүйлд “Хүн бүр тайван жагсаал, цуглаан хийх эрхтэй” хэмээн хуульчилжээ. 1998 онд батлагдсан “Тайван жагсаал, цуглаан хийх эрхийн тухай” хуулиар энэ асуудалтай холбоотой харилцааг зохицуулдаг байна.

Тайван жагсаал, цуглааныг төрийн болон хувийн өмчийн харьяалалтай аль ч газар зохион байгуулж болно. Гэхдээ төрийн өмчийн харьяалалтай газар, нутаг дэвсгэр дээр зохион байгуулагдсан тохиолдолд зарим хязгаарлалт бий. Мөн жагсаал цуглаан нийтийн эзэмшлийн зам дээр зохион байгуулагдсан нөхцөлд цагдаагийн газраас энэ тухай нийтийн эзэмшлийн замын удирдлагад мэдэгдэх ёстой.

Тайван жагсаал цуглаан нь гэмт хэрэг үйлдэх, түүнд өдөөн турхирах, гурав дахь этгээдийн эрх, эрх чөлөөг зөрчихөд ашиглагдах ёсгүй. Хэрэв жагсаал, цуглаан нь парламент болон шүүхийн үйл ажиллагаанд саад болох, хөдөлгөөний чиглэлийг өөрчлөх боломжгүй нөхцөлд тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд мөн саад учруулахаар бол цагдаагийн байгууллагаас жагсаал хийх тухай мэдэгдсэнээс хойш 48 цагийн дотор жагсаал, цуглаан зохион байгуулахад татгалзсан хариу өгч болно. Захиргааны арга хэмжээний нийтлэг журам нь цагдаагийн байгууллагад ч хамаатай учраас цагдаагийн байгууллага нь Захиргааны арга хэмжээний нийтлэг дэг журмын тухай хуулийн дагуу өөрийн шийдвэрээ үндэслэх үүрэгтэй.

Дараах тохиолдолд жагсаал цуглааныг тарааж болно. Үүнд:

- Жагсаал цуглаан нь гэмт хэрэг үйлдэх, түүнд өдөөн турхирах, гурав дахь этгээдийн эрх, эрх чөлөөг зөрчихөд хүргэж болзошгүй бол
- Оролцогчид нь зэвсэглэсэн, эсвэл зэвсэгтэй бол
- Зайлшгүй мэдэгдэх шаардлагатай нөхцөлд мэдэгдээгүй бол
- Зөвшөөрөл өгөөгүй тохиолдолд зохион байгуулсан зэрэг эдгээр нөхцөлд жагсаал, цуглааныг тараахад оролцогчдод энэ тухай мэдэгдсэн байх шаардлагатай болно.

Жагсаал, цуглааныг зохион байгуулагчид нь цагдаагийн зохих байгууллагад жагсаал, цуглааныг товлосон өдрөөс 3 өдрийн өмнө бичгээр мэдэгдэх ёстой. Унгар улсын иргэн, тус улсад оршин суух болон амьдрах эрхтэй гадаадын иргэн, гадаадын цагаач иргэд жагсаал, цуглаан зохион байгуулах эрхтэй ба тэдгээр нь насанд хүрсэн байх ёстой.

Жагсаал, цуглааныг зохион байгуулагчид нь дараах үүрэгтэй. Үүнд:

- Зохион байгуулахаар төлөвлөж буй жагсаал, цуглааны талаар цагдаагийн байгууллагад бичгээр мэдэгдэх
- Жагсаал, цуглааны үеэр олон нийтийн дэг журмыг хангах
- Аюул заналхийлсэн нөхцөлд жагсаал, цуглааныг тараах
- Ямар нэгэн хохирол учруулсан нөхцөлд хамтын хариуцлага хүлээх

Зохион байгуулагчид нь дараах тохиолдолд 100000 форинтын торгууль хүлээнэ. Үүнд:

- Жагсаал, цуглаан зохион байгуулах талаар цагдаагийн байгууллагад зайлшгүй

мэдэгдэх шаардлагатай нөхцөлд мэдэгдээгүй бол

- Цагдаагийн байгууллагад мэдэгдэлгүйгээр жагсаал, цуглаан зохион байгуулах хугацааг өөрчилсөн
- Хориотой жагсаал, цуглаан зохион байгуулсан зэрэг болно.

Жагсаал, цуглаанд оролцогчдын үүрэг нь :

- Жагсаал, цуглаанд оролцохдоо буу, зэвсэгтэй байж болохгүй
- Тогтоосон цагт жагсаал, цуглааны газрыг орхин явах ёстой
- Ямар нэгэн хохирол учруулсан нөхцөлд зохион байгуулагчдын хамт хамтын хариуцлага хүлээх зэрэг болно.

Жагсаал, цуглааны зохион байгуулагчид нь цагдаагийн байгууллагаас жагсаал, цуглаан зохион байгуулахыг зөвшөөрөөгүй тохиолдолд 3 хоногийн дотор шүүхэд хандан гомдол гаргах эрхтэй ба шүүх 3 хоногийн дотор уг асуудлыг хэлэлцэн эцсийн шийдвэр гаргана. Жагсаал, цуглааныг зохион байгуулагчид нь нийгмийн дэг журам сахиулах болон дэг журам алдагдуулсан хэн нэгнийг жагсаалаас тусгаарлахыг цагдаагийн байгууллагаас хүсч болно. Цагдаагийн байгууллагынхан жагсаал, цуглааны үеэр байлцах эрхтэй.

БНУУ-ын эрх зүйн тогтолцоонд цагдаагийн байгууллага, зэвсэгт хүчнийхний хариуцлагыг тогтоосон “Эрүүгийн хууль”, “Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль”, “Жинхэнэ болон гэрээт цэргийн албан хаагчдын эрх зүйн байдлын тухай хууль” зэрэг хэд хэдэн хууль, эрх зүйн акт үйлчилдэг. Тухайлбал, хүний жагсаал, цуглаан хийх эрхийг зөрчин, эрх мэдлээ хэтрүүлэн хүч хэрэглэсэн (хүний амь нас хохироосон, зодсон, хүний эрх чөлөөнд халдсан) цагдаагийн ажилтан БНУУ-ын Эрүүгийн хуулийн 4 дүгээр зүйлийн дагуу хариуцлага хүлээнэ.

БНУУ-ын Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт хууль бус үйлдэл хийсэн цугларсан хүмүүс, бөөгнөрсөн олон түмнийг эмх, журамд оруулахад зэвсэг хэрэглэхийг анхааруулах, анхааруулах буудлага хийх тухай заасан бол 59 дүгээр зүйлд хууль бусаар цугларсан олны хууль бус үйлдлийг зогсоож, тэднийг хүч хэрэглэн тараахад усан буу, резинэн сумтай буу, нулимс асгаруулагч хий, морин болон тээврийн хэрэгсэлтэй цагдаагийн отряд ашиглаж болохыг заасан байна. Харин эдгээр хэрэгслийг ашиглах тухай цугларсан хүмүүст урьдчилан мэдэгдэх ёстой бөгөөд 59 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт цугларсан хүмүүсийг тараахад галт зэвсэг хэрэглэхийг хориглосон байна.

Ашигласан материал

1. Act 1978 IV Criminal Code of the Republic of Hungary, www.lexadin.nl
2. Act 1994 - XXXIV on the Police of the Republic of Hungary, www.lexadin.nl
3. III Закон Республики Венгрии о свободе мирных собраний. 1998 г. www.lexadin.nl

4. Монгол улсад олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг зохицуулж буй эрх зүйн орчин / лавлагаа-мэдээлэл/

Манай улс болон ОХУ зэрэг зарим улсын эрх зүйд олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал гэсэн гэмт хэргийг дараах байдлаар томъёолсон байна. Олон нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал - “Түйвээн үймүүлэх, эвдэн бусниулах, галдан шатаах, эд хөрөнгө устгах, галт зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх бодис хэрэглэх буюу төрийн төлөөлөгчийг зэвсэглэн эсэргүүцэх замаар нийтийн эмх замбараагүй байдлыг зохион байгуулсан, өдөөн турхирсан, оролцсон нийгмийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг юм”.

Дээрх томъёоллыг үндэслэн “Нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал” бий болгох

гэдгийг хуульд заасан үйлдлүүдээр нийт нутаг дэвсгэрийг болон тодорхой нутаг дэвсгэрийг хамарсан үймээн самуун дэгдээх, нийгмийн хэв журам алдагдуулах, бусдыг өдөөн турхирах, хүмүүсийг цуглуулж бөөгнөрүүлэн тэдэнд гүйцэтгэх үүргийг нь хуваарилах, хүйтэн болон халуун зэвсэг, зэвсгийн чанартай зүйлс ашиглан төрийн төлөөлөгчид, цэрэг, цагдаагийн албан хаагчдыг эсэргүүцсэн, шорон, гяндан, цагдан хорих байранд нэвтрэн хоригдож буй хүмүүсийг суллах зэрэг үйлдлүүдээр илэрнэ гэж үздэг байна.

Харин гэмт хэргийн субъектийн хувьд: Нийтийн эмх замбараагүй байдалд татагдан оролцогчид энэ гэмт хэргийн субъектэд тооцогдохгүй, зөвхөн хуульд заасан аргаар нийтийн эмх замбараагүй байдлыг үүсгэсэн буюу зохион байгуулсан, өдөөн турхирсан этгээд энэ гэмт хэргийн субъект болно. Харин нийтийн эмх замбараагүй байдалд татагдан оролцогчид болон нийтийн эмх замбараагүй байдлыг далимдуулан гэмт хэрэг үйлдэгчид үйлдсэн гэмт хэргийнхээ зохих зүйлээр хариуцлага хүлээнэ. Манай улсад дараах байдлаар хариуцлага тооцохоор хуульд заагдсан байна.

➤ **Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 179 дүгээр зүйл. Нийтийн эмх замбараагүй байдал бий болгох**

179.1.Түйвээн үймүүлэх, эвдэн бусниулах, галдан шатаах, эд хөрөнгө устгах, галт зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх бодис хэрэглэх буюу төрийн төлөөлөгчийг зэвсэглэн эсэргүүцэх замаар нийтийн эмх замбараагүй байдлыг зохион байгуулсан, өдөөн турхирсан бол хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг тавин нэгээс хоёр зуун тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, гурваас дээш зургаан сар хүртэл хугацаагаар баривчлах, эсхүл хоёроос таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулиар цагдаагийн байгууллага галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл ашиглах эрх, хэлбэр, хориглох зүйлүүдийг дараах байдлаар хуульчилсан байна.

➤ **Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль. Тавдугаар бүлэг. Цагдаагийн байгууллага, албан хаагчийн зэвсэг, тусгай хэрэгсэл**

39 дүгээр зүйл. Цагдаагийн байгууллагын зэвсэг

1. Цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, харуул хамгаалалтын үүрэг гүйцэтгэх алба хаагчиддаа галт зэвсэг олгох, алба хаагчид нь уул зэвсгийг биедээ авч явах эрхтэй.

2. Цагдаагийн байгууллага нь цэрэг, цагдаагийн албанд зориулж үйлдвэрлэсэн нисдэг тэрэг, хуягт тээвэрлэгч, газар уснаа явагч зэрэг тээврийн хэрэгсэл ашиглах эрхтэй.

40 дүгээр зүйл. Галт зэвсэг хэрэглэх

1. Гэмт үйлдлийг өөр арга, хэрэгслээр таслан зогсоох боломжгүй бол цагдаагийн алба хаагч дараахь тохиолдолд галт зэвсэг хэрэглэж болно:

- 1/ цагдаагийн алба хаагч болон бусад хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй байдлаар довтолсон;
- 2/ цагдаагийн болон дотоодын цэргийн хамгаалалтад байгаа объект руу нууцаар нэвтрэн орсон, эсхүл зэвсэг хэрэглэн буюу бүлэглэн довтолсон;
- 3/ хүнийг барьцаанд авсан;
- 4/ ялтан,цагдан хоригдогч оргосон, хүнд, онц хүнд гэмт хэрэгт сэжиглэгдсэн

этгээд зугатсан;

- 5/ галт зэвсэг, нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч, хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулж болох бусад зүйлээр зэвсэглэсэн этгээд зэвсгээ хураалгах шаардлагыг үл биелүүлэн эсэргүүцсэн;
- 6/ хуяглан хүргэж яваа этгээдийг суллахаар зэвсэг хэрэглэн, эсхүл бүлэглэн довтолсон;
- 7/ хорих,цагдан хорих,баривчлах байранд нийтийн эмх замбараагүй байдал гарч, хүний амь нас, эд хөрөнгөд ноцтой хохирол учрах бодитой нөхцөл байдал бий болсон.

2. Цагдаагийн алба хаагч бололцоотой бүх тохиолдолд галт зэвсэг хэрэглэхийн өмнө урьдчилан сануулна.

3. Галт зэвсэг хэрэглэснээс хүний амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учирсан бол зэвсэг хэрэглэсэн цагдаагийн алба хаагч эмнэлгийн яаралтай тусламж үзүүлэх арга хэмжээ авч захирах даргадаа, дарга нь прокурорт нэн даруй мэдэгдэнэ.

41 дүгээр зүйл. Цагдаагийн тусгай хэрэгсэл, мэх

1. Цагдаагийн байгууллага, алба хаагч гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, харуул хамгаалалтын үүрэг гүйцэтгэхдээ дараахь тусгай хэрэгсэл, мэх ашиглана:

- 1/ олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл;
- 2/ нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл;
- 3/ тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл;
- 4/ хамгаалах тусгай хэрэгсэл;
- 5/ самбо, каратэ зэрэг зэвсэггүйгээр тулалдах мэх;
- 6/ албаны нохой.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1,2,3 -т заасан тусгай хэрэгслийг цагдаагийн төв байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр үйлдвэрлэх, дуурайлган хийх, гадаадаас оруулж ирэхийг хориглоно.

42 дугаар зүйл. Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл

1. Хоёр ба түүнээс дээш хүнд нэгэн зэрэг хэрэглэх боломжтой хэрэгслийг олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл гэнэ.

2. Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэлд дараахь хэрэгсэл хамаарна:

- 1/ олон хүнд нэг зэрэг нөлөөлөх нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч;
- 2/ усан хөөрөг;
- 3/ утаан хөшиг үүсгэгч

3. Цагдаагийн алба хаагч олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг дараахь зорилгоор хэрэглэж болно:

- 1/ нийтийн эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох;
- 2/ нийгмийн хэв журмыг бүлэглэн зөрчиж байгааг таслан зогсоох;
- 3/ байгууллага, иргэдийн мэдэлд байгаа барилга байгууламж, орон байрыг эзлэн авсан, гудамж, замын хөдөлгөөнийг бүслэн хаасныг чөлөөлөх;

4/ хориглон эсэргүүцэж байгаа сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтныг баривчлах;

5/ энэ хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан тохиолдолд.

- 4. Энэ зүйлийн 3 дахь хэсгийн 1,3-т заасан тохиолдолд олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийн өмнө урьдчилан сануулна.

43 дугаар зүйл. Нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл

1. Нэг хүнд нөлөөлөх хэрэгслийг нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл гэнэ.

2. Нэг бүрийн тусгай хэрэгсэлд дараахь хэрэгсэл хамаарна:

- 1/ гар, хөл, хурууны гав;
- 2/ хүлэг, ороох цамц;
- 3/ резинэн бороохой;
- 4/ цахилгаан бороохой;
- 5/ нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагчаар цэнэглэсэн буу, шүршүүр;
- 6/ резинэн ба хуванцар сумтай буу.

3. Цагдаагийн алба хаагч дараахь тохиолдолд нэг бүрийн тусгай хэрэгслийг хэрэглэж болно:

- 1/ цагдаагийн алба хаагчийн хууль ёсны шаардлагыг зориуд биелүүлээгүй, эсхүл эсэргүүцсэн;
- 2/ сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтныг хуяглан хүргэх;
- 3/ цагдаагийн алба хаагчийн амь нас, эрүүл мэндэд аюултайгаар эсэргүүцэж болох сэжигтэн, яллагдагч, ялтанг баривчлах;
- 4/ энэ хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, 42 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан тохиолдолд;

4. Дараахь тохиолдолд хүлэг буюу ороох цамц хэрэглэж болно:

- 1/ сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтан амиа хорлож болзошгүй бол;
- 2/ сэтгэл мэдрэлийн өвчний улмаас өөрийгөө жолоодох чадвараа алдсан буюу согтуу этгээд догшин хэрцгий авирлаж бусдын амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд хохирол учруулахаар бол.

5. Энэ зүйлийн 4 дэх хэсгийн 2-т заасан тохиолдолд уул этгээдэд хүлэг, ороох цамц хэрэглэж болох эсэх тухай эмнэлгийн магадлагаа урьдчилан гаргуулах буюу, эсхүл эмч байлцуулна.

44 дүгээр зүйл. Тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл

1. Тээврийн хэрэгслийг зогсоох зорилгоор ашиглах зориулалттай төхөөрөмжийг тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл гэнэ.

2. Тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгслийг дараахь тохиолдолд хэрэглэж болно:

- 1/ хүний амь нас, эрүүл мэндэд учирч болох бодит аюулыг таслан зогсоох шаардлага тулгарсан;
- 2/ сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтан өөрөө жолоодон зугатсан, эсхүл тийм этгээдийг тээвэрлэн зугатсан;
- 3/ тээврийн хэрэгслийг зогсоох талаар цагдаагийн алба хаагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлагыг үл биелүүлэн зугатсан.

3. Энэ зүйлийн 2 дахь хэсгийн 1,2-т заасан тохиолдолд тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл хэрэглэх боломжгүй бол галт зэвсэгт хэрэглэн, эсхүл ачааны автомашин болон бусад зүйлээр хаалт тавьж тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоож болно.

45 дугаар зүйл

Галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх заавар, хамгаалах тусгай хэрэгслийн жагсаалтыг батлах

1. Галт зэвсэг, бүх төрлийн тусгай хэрэгсэл хэрэглэх зааврыг улсын ерөнхий прокурортой зөвшилцөн цагдаагийн төв байгууллагын дарга батлана.

2. Хамгаалах тусгай хэрэгслийн жагсаалтыг цагдаагийн төв байгууллагын дарга батална.

46 дугаар зүйл

Галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийг хориглох

Хүүхэд болон жирэмсэн болох нь илэрхий мэдэгдэж байгаа хүмүүст дор дурдсанаас бусад тохиолдолд галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийг хориглоно:

- 1/ энэ хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1-д заасан тохиолдолд;
- 2/ галт зэвсэг хэрэглэж довтолсон, буюу эсэргүүцсэн;
- 3/ нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал бий болсон буюу бүлэглэн довтолсон үед оролцсон хүмүүсийг дотор нь ялгах боломжгүй онцгой тохиолдолд.

* * *

Хавсралт¹

1. **Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка** (Принят резолюцией 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН от 17 декабря 1979 года)

Статья 1

Должностные лица по поддержанию правопорядка постоянно выполняют возложенные на них законом обязанности, служа общине и защищая всех лиц от противоправных актов в соответствии с высокой степенью ответственности, требуемой их профессией.

Комментарий¹:

- а) Термин «должностные лица по поддержанию правопорядка» включает всех назначаемых или избираемых должностных лиц, связанных с применением права, которые обладают полицейскими полномочиями, особенно полномочиями на задержание правонарушителей.
- б) В тех странах, где полицейские полномочия осуществляются представителями военных властей в форменной или гражданской одежде или силами государственной безопасности, определение понятия «должностные лица по поддержанию правопорядка» охватывает сотрудников таких служб.
- в) Имеется в виду, что служба обществу включает в себя, в частности, оказание услуг и помощи тем членам общины, которые по личным, экономическим, социальным или другим причинам чрезвычайного характера нуждаются в немедленной помощи.
- г) Имеется в виду, что это положение не только охватывает все насильственные, грабительские или вредные акты, но и распространяется на

все виды запрещений, установленных в соответствии с уголовными законами. Оно распространяется также на поведение лиц, неспособных нести уголовную ответственность.

Статья 2

При выполнении своих обязанностей должностные лица по поддержанию правопорядка уважают и защищают человеческое достоинство и поддерживают и защищают права человека по отношению ко всем лицам.

Комментарий:

- а) Указанные права человека устанавливаются и защищаются национальным и международным правом. К соответствующим международным документам относятся Всеобщая декларация прав человека, Международный пакт о гражданских и политических правах, Декларация о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, Декларация Организации Объединенных Наций о ликвидации всех форм расовой дискриминации, Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации, Международная конвенция о пресечении преступления апартеида и наказании за него, Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него, Минимальные стандартные правила обращения с заключенными и Венская конвенция о консульских сношениях.
- б) В национальных комментариях к этому положению должны указываться региональные или национальные положения, устанавливающие и защищающие эти права.

Статья 3

Должностные лица по поддержанию правопорядка могут применять силу только в случае крайней необходимости и в той мере, в какой это требуется для выполнения их обязанностей.

Комментарий:

- а) В этом положении подчеркивается, что применение силы должностными лицами по поддержанию правопорядка должно носить исключительный характер; хотя оно подразумевает, что должностные лица по поддержанию правопорядка могут быть уполномочены на применение силы, какая является разумно необходимой при данных обстоятельствах, в целях предупреждения преступления или при проведении правомерного задержания правонарушителей или подозреваемых правонарушителей, или при оказании помощи при таком задержании не может применяться сила, превышающая необходимые для этих целей пределы.
- б) Национальное законодательство, как правило, ограничивает применение силы должностными лицами по поддержанию правопорядка в соответствии с принципом пропорциональности. Это следует понимать таким образом, что при толковании этого положения должны уважаться эти национальные принципы пропорциональности. Это положение ни в коем случае не толкуется таким образом, будто оно уполномочивает на применение такой силы, какая является несоразмерной законной цели, которую нужно достичь.
- в) Применение огнестрельного оружия считается крайней мерой. Следует приложить все усилия к тому, чтобы исключить применение огнестрельного оружия, особенно против детей. Как правило, огнестрельное оружие не должно

применяться, за исключением случаев, когда подозреваемый правонарушитель оказывает вооруженное сопротивление или иным образом ставит под угрозу жизнь других и когда другие меры, имеющие менее исключительный характер, недостаточны для обсуждения или задержания подозреваемого правонарушителя. О каждом случае применения огнестрельного оружия должно быть незамедлительно сообщено компетентным властям.

Статья 4

Сведения конфиденциального характера, получаемые должностными лицами по поддержанию правопорядка, сохраняются в тайне, если исполнение обязанностей или требования правосудия не требуют иного.

Комментарий:

По характеру своих обязанностей должностные лица по поддержанию правопорядка получают информацию, которая может относиться к личной жизни других лиц или потенциально повредить интересам таких лиц и особенно их репутации. Следует проявлять большую осторожность при сохранении и использовании такой информации, которая разглашается только при исполнении обязанностей или в целях правосудия. Любое разглашение такой информации в других целях является полностью неправомерным.

Статья 5

Ни одно должностное лицо по поддержанию правопорядка не может осуществлять, подстрекать или терпимо относиться к любому действию, представляющему собой пытку или другие жестокие, бесчеловечные или унижающие достоинство виды обращения и наказания, и ни одно должностное лицо по поддержанию правопорядка не может ссылаться на распоряжения вышестоящих лиц или такие исключительные обстоятельства, как состояние войны или угроза войны, угроза национальной безопасности, внутреннюю политическую нестабильность или любое другое чрезвычайное положение для оправдания пыток или других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания.

Комментарий:

а) Этот запрет вытекает из принятой Генеральной Ассамблеей Декларации о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, согласно которой:

«[такое действие является] оскорблением человеческого достоинства и осуждается как нарушение целей Устава Организации Объединенных Наций и нарушение прав человека и основных свобод, провозглашенных во Всеобщей декларации прав человека [и других международных документах, касающихся прав человека]».

б) Декларация определяет пытку следующим образом:

«...пытка означает любое действие, посредством которого человеку намеренно причиняется сильная боль или страдание, физическое или умственное, со стороны официального лица или по его подстрекательству с целью получения от него или от третьего лица информации или признаний, наказания его за действия, которые он совершил, или в совершении которых подозревается, или запугивания его или других лиц. В это толкование не включается боль или страдание, возникающие только из-за законного лишения свободы, ввиду состояния, присущего этому, или вследствие этого, в той степени, насколько это совместимо с Минимальными стандартными правилами обращения с

заклученными»².

с) Выражение «жестокие, бесчеловечные или унижающие достоинство виды обращения и наказания» не было определено Генеральной Ассамблеей, но его следует истолковывать таким образом, чтобы предоставлялась, по возможности, наиболее широкая защита от злоупотреблений как физического, так и психологического характера.

Статья 6

Должностные лица по поддержанию правопорядка обеспечивают полную охрану здоровья задержанных ими лиц и, в частности, принимают немедленные меры по обеспечению оказания медицинской помощи в случае необходимости.

Комментарий:

а) «Медицинская помощь», под которой подразумеваются услуги, оказываемые любым медицинским персоналом, включая врачей-практиков, имеющих надлежащее удостоверение, и медицинский вспомогательный персонал, оказывается в случае необходимости или в ответ на просьбу.

б) Поскольку медицинский персонал обычно придан деятельности по поддержанию правопорядка, должностные лица по поддержанию правопорядка должны учитывать внесение этого персонала, когда они рекомендуют оказание задержанному лицу соответствующей медицинской помощи через или в консультации с медицинским персоналом, не участвующим в деятельности по поддержанию правопорядка.

с) Понимается, что должностные лица по поддержанию правопорядка обеспечивают оказание медицинской помощи жертвам правонарушений или несчастных случаев, происходящих в ходе правонарушений.

Статья 7

Должностные лица по поддержанию правопорядка не совершают какие-либо акты коррупции. Они также всемерно препятствуют любым таким актам и борются с ними.

Комментарий:

а) Любой акт коррупции, как и любое другое злоупотребление властью, несовместимы со служебным статусом должностного лица по поддержанию правопорядка. К любому должностному лицу по поддержанию правопорядка, совершившему акт коррупции, закон должен применяться в полной мере, поскольку правительства не могут ожидать от граждан соблюдения ими правопорядка, если они не могут или не хотят обеспечивать соблюдение законности их собственными должностными лицами и в рамках их собственных учреждений.

б) Хотя понятие коррупции должно определяться в соответствии с национальным правом, следует понимать, что оно охватывает совершение или несовершение какого-либо действия при исполнении обязанностей или по причине этих обязанностей в результате требуемых или принятых подарков, обещаний или стимулов или их незаконное получение всякий раз, когда имеет место такое действие или бездействие.

с) Выражение «акт коррупции», о котором говорилось выше, следует понимать как охватывающее попытку подкупа.

Статья 8

Должностные лица по поддержанию правопорядка уважают закон и настоящий Кодекс. Используя все свои возможности, они также предотвращают и всемерно препятствуют всем нарушениям таковых. Должностные лица по поддержанию правопорядка, имеющие основания полагать, что нарушение настоящего Кодекса имело место или будет иметь место, сообщают о случившемся вышестоящим инстанциям и, в случае необходимости, другим соответствующим инстанциям или органам, обладающим полномочиями по надзору или правовому контролю.

Комментарий

а) Настоящий Кодекс соблюдается во всех случаях, когда он включается в национальное законодательство или практику. Если законодательство или практика предусматривают более строгие положения, чем положения настоящего Кодекса, соблюдаются первые.

б) Настоящая статья направлена на сохранение равновесия между, с одной стороны, необходимостью внутренней дисциплины в учреждении, от которого в большой степени зависит общественная безопасность, и, с другой стороны, необходимостью борьбы с нарушениями основных прав человека. Должностные лица по поддержанию правопорядка сообщают о нарушениях по инстанциям и предпринимают иные правовые действия за пределами инстанций лишь в том случае, когда все остальные возможности отсутствуют или неэффективны. Понимается, что должностные лица по поддержанию правопорядка не подвергаются административным или иным мерам наказания из-за того, что они сообщили об имевшем место нарушении настоящего Кодекса или о возможности такового.

с) Понятие «соответствующие инстанции или органы, обладающие полномочиями по надзору или правовому контролю», включает любое учреждение или орган, существующий на основании национального права как в рамках учреждения по поддержанию порядка, так и независимо от него, со статутными, обычными или другими полномочиями рассматривать жалобы и претензии, возникающие в связи с нарушениями в сфере действия настоящего Кодекса.

д) В ряде стран средства массовой информации могут рассматриваться как учреждения, выполняющие функции по рассмотрению жалоб, подобные описанным в подпункте с, выше. Поэтому должностные лица по поддержанию правопорядка могут обоснованно, в качестве крайней меры и в соответствии с законами и обычаями своих собственных стран, а также с положениями статьи 4 настоящего Кодекса обратить на эти нарушения внимание общественности через средства массовой информации.

е) Должностные лица по поддержанию правопорядка, соблюдающие положения настоящего Кодекса, заслуживают уважения, полной поддержки и сотрудничества со стороны общества и учреждения по поддержанию правопорядка, в котором они служат, а также лиц, занятых поддержанием правопорядка.

¹ Настоящие комментарии предоставляют информацию в целях содействия использованию Кодекса в рамках национального законодательства и практики. Кроме того, в национальных или региональных комментариях могут быть выявлены специфические особенности правовых систем или практики различных государств или региональных межправительственных организаций, которые способствовали бы применению этого Кодекса.

² Первый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями: доклад, подготовленный Секретариатом (издание Организации Объединенных Наций, в продаже под № 1956.IV.4), приложение I.A. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/code_of_conduct.shtml

Code of Conduct for Law Enforcement Officials

Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979

Article 1

Law enforcement officials shall at all times fulfil the duty imposed upon them by law, by serving the community and by protecting all persons against illegal acts, consistent with the high degree of responsibility required by their profession.

Commentary :

- (a) The term “law enforcement officials”, includes all officers of the law, whether appointed or elected, who exercise police powers, especially the powers of arrest or detention.
- (b) In countries where police powers are exercised by military authorities, whether uniformed or not, or by State security forces, the definition of law enforcement officials shall be regarded as including officers of such services.
- (c) Service to the community is intended to include particularly the rendition of services of assistance to those members of the community who by reason of personal, economic, social or other emergencies are in need of immediate aid.
- (d) This provision is intended to cover not only all violent, predatory and harmful acts, but extends to the full range of prohibitions under penal statutes. It extends to conduct by persons not capable of incurring criminal liability.

Article 2

In the performance of their duty, law enforcement officials shall respect and protect human dignity and maintain and uphold the human rights of all persons.

Commentary :

- (a) The human rights in question are identified and protected by national and international law. Among the relevant international instruments are the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, the United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid, the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners and the Vienna Convention on Consular Relations.
- (b) National commentaries to this provision should indicate regional or national provisions identifying and protecting these rights.

Article 3

Law enforcement officials may use force only when strictly necessary and to the extent required for the performance of their duty.

Commentary :

(a) This provision emphasizes that the use of force by law enforcement officials should be exceptional; while it implies that law enforcement officials may be authorized to use force as is reasonably necessary under the circumstances for the prevention of crime or in effecting or assisting in the lawful arrest of offenders or suspected offenders, no force going beyond that may be used.

(b) National law ordinarily restricts the use of force by law enforcement officials in accordance with a principle of proportionality. It is to be understood that such national principles of proportionality are to be respected in the interpretation of this provision. In no case should this provision be interpreted to authorize the use of force which is disproportionate to the legitimate objective to be achieved.

(c) The use of firearms is considered an extreme measure. Every effort should be made to exclude the use of firearms, especially against children. In general, firearms should not be used except when a suspected offender offers armed resistance or otherwise jeopardizes the lives of others and less extreme measures are not sufficient to restrain or apprehend the suspected offender. In every instance in which a firearm is discharged, a report should be made promptly to the competent authorities.

Article 4

Matters of a confidential nature in the possession of law enforcement officials shall be kept confidential, unless the performance of duty or the needs of justice strictly require otherwise.

Commentary :

By the nature of their duties, law enforcement officials obtain information which may relate to private lives or be potentially harmful to the interests, and especially the reputation, of others. Great care should be exercised in safeguarding and using such information, which should be disclosed only in the performance of duty or to serve the needs of justice. Any disclosure of such information for other purposes is wholly improper.

Article 5

No law enforcement official may inflict, instigate or tolerate any act of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, nor may any law enforcement official invoke superior orders or exceptional circumstances such as a state of war or a threat of war, a threat to national security, internal political instability or any other public emergency as a justification of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Commentary :

(a) This prohibition derives from the Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, adopted by the General Assembly, according to which:

"[Such an act is] an offence to human dignity and shall be condemned as a denial of the purposes of the Charter of the United Nations and as a violation of the human rights and fundamental freedoms proclaimed in the Universal Declaration of Human Rights [and other international human rights instruments]."

(b) The Declaration defines torture as follows:

" . . . torture means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted by or at the instigation of a public official on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or confession, punishing him for an act he has committed or is suspected of having committed, or

intimidating him or other persons. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to, lawful sanctions to the extent consistent with the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners.”

(c) The term “cruel, inhuman or degrading treatment or punishment” has not been defined by the General Assembly but should be interpreted so as to extend the widest possible protection against abuses, whether physical or mental.

Article 6

Law enforcement officials shall ensure the full protection of the health of persons in their custody and, in particular, shall take immediate action to secure medical attention whenever required.

Commentary :

(a) “Medical attention”, which refers to services rendered by any medical personnel, including certified medical practitioners and paramedics, shall be secured when needed or requested.

(b) While the medical personnel are likely to be attached to the law enforcement operation, law enforcement officials must take into account the judgement of such personnel when they recommend providing the person in custody with appropriate treatment through, or in consultation with, medical personnel from outside the law enforcement operation.

(c) It is understood that law enforcement officials shall also secure medical attention for victims of violations of law or of accidents occurring in the course of violations of law.

Article 7

Law enforcement officials shall not commit any act of corruption. They shall also rigorously oppose and combat all such acts.

Commentary :

(a) Any act of corruption, in the same way as any other abuse of authority, is incompatible with the profession of law enforcement officials. The law must be enforced fully with respect to any law enforcement official who commits an act of corruption, as Governments cannot expect to enforce the law among their citizens if they cannot, or will not, enforce the law against their own agents and within their agencies.

(b) While the definition of corruption must be subject to national law, it should be understood to encompass the commission or omission of an act in the performance of or in connection with one’s duties, in response to gifts, promises or incentives demanded or accepted, or the wrongful receipt of these once the act has been committed or omitted.

(c) The expression “act of corruption” referred to above should be understood to encompass attempted corruption.

Article 8

Law enforcement officials shall respect the law and the present Code. They shall also, to the best of their capability, prevent and rigorously oppose any violations of them.

Law enforcement officials who have reason to believe that a violation of the present Code has occurred or is about to occur shall report the matter to their superior authorities and, where necessary, to other appropriate authorities or organs vested with reviewing or remedial power.

Commentary :

(a) This Code shall be observed whenever it has been incorporated into national legislation or practice. If legislation or practice contains stricter provisions than those of the present Code, those stricter provisions shall be observed.

(b) The article seeks to preserve the balance between the need for internal discipline of the agency on which public safety is largely dependent, on the one hand, and the need for dealing with violations of basic human rights, on the other. Law enforcement officials shall report violations within the chain of command and take other lawful action outside the chain of command only when no other remedies are available or effective. It is understood that law enforcement officials shall not suffer administrative or other penalties because they have reported that a violation of this Code has occurred or is about to occur.

(c) The term “appropriate authorities or organs vested with reviewing or remedial power” refers to any authority or organ existing under national law, whether internal to the law enforcement agency or independent thereof, with statutory, customary or other power to review grievances and complaints arising out of violations within the purview of this Code.

(d) In some countries, the mass media may be regarded as performing complaint review functions similar to those described in subparagraph (c) above. Law enforcement officials may, therefore, be justified if, as a last resort and in accordance with the laws and customs of their own countries and with the provisions of article 4 of the present Code, they bring violations to the attention of public opinion through the mass media.

(e) Law enforcement officials who comply with the provisions of this Code deserve the respect, the full support and the co-operation of the community and of the law enforcement agency in which they serve, as well as the law enforcement profession.
<http://www2.ohchr.org/english/law/codeofconduct.htm>

* * *

Хавсралт 2

Основные принципы применения силы и огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка.

Приняты восьмым Конгрессом Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, Гавана, Куба, 27 августа — 7 сентября 1990 года.

Учитывая, что работа должностных лиц по поддержанию правопорядка* имеет большую социальную важность и что поэтому необходимо поддерживать на должном уровне и, при необходимости, улучшать условия труда и положение этих должностных лиц,

учитывая, что угроза жизни и безопасности должностных лиц по поддержанию правопорядка должна рассматриваться как угроза стабильности общества в целом,

учитывая, что должностные лица по поддержанию правопорядка играют исключительно важную роль в защите права человека на жизнь, свободу и безопасность, как это гарантируется во Всеобщей декларации прав человека и подтверждается в Международном пакте о гражданских и политических правах,

учитывая, что в Стандартных минимальных правилах обращения с заключенными предусматриваются обстоятельства, в которых сотрудники тюрем могут применять силу при выполнении своих обязанностей,

учитывая, что в статье 3 Кодекса поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка говорится, что должностные лица по поддержанию правопорядка могут применять силу только в случае крайней необходимости и в той мере, в какой

это требуется для выполнения их обязанностей,

учитывая, что на подготовительном совещании к седьмому Конгрессу Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, состоявшемуся в Варенне, Италия, были согласованы элементы, которые будут рассмотрены в ходе будущей работы по ограничению применения силы и огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка,

учитывая, что седьмой Конгресс в своей резолюции 14, в частности, подчеркивает, что применение должностными силами по поддержанию правопорядка силы и огнестрельного оружия должно осуществляться при надлежащем уважении прав человека,

учитывая, что Экономический и Социальный Совет в разделе IX своей резолюции 1986/10 от 21 мая 1986 года предлагает государствам-членам при осуществлении Кодекса уделять особое внимание вопросам применения должностными лицами по поддержанию правопорядка силы и огнестрельного оружия, а Генеральная Ассамблея в своей резолюции 41/149 от 4 декабря 1986 года, в частности, приветствует эту рекомендацию Совета,

учитывая, что целесообразно, уделяя должное внимание личной безопасности должностных лиц по поддержанию правопорядка, рассмотреть их роль в связи с отправлением правосудия, защитой права человека на жизнь, свободу и безопасность, их задачами по обеспечению государственной безопасности и общественного порядка и значением их квалификации, подготовки и поведения,

правительствам следует принять во внимание и соблюдать в рамках своего национального законодательства и практики изложенные ниже Основные принципы, разработанные с целью оказания помощи государствам-членам в осуществлении их задачи по обеспечению и содействию выполнению соответствующей роли должностными лицами по поддержанию правопорядка, и следует довести эти принципы до сведения должностных лиц по поддержанию правопорядка, а также других лиц, таких как судьи, работники прокуратуры, юристы, работники исполнительной власти и законодательной власти и населения в целом.

Общие положения

1. Правительства и правоохранительные органы принимают и осуществляют нормы и нормативные положения о применении должностными лицами по поддержанию правопорядка силы и огнестрельного оружия против людей. При разработке таких норм и положений правительства и правоохранительные органы постоянно учитывают этические вопросы, связанные с применением силы и огнестрельного оружия.

2. Правительства и правоохранительные органы разрабатывают как можно более широкий арсенал средств и обеспечивают должностных лиц по поддержанию правопорядка различными видами оружия и боеприпасов, позволяющими дифференцированно применять силу и огнестрельное оружие. В их число входит разработка не приводящих к смерти, но нейтрализующих видов оружия, применяемого в надлежащих ситуациях, в целях все большего сужения сферы использования средств, способных убить или ранить. В тех же целях необходимо также иметь возможность оснащения должностных лиц по поддержанию правопорядка для их самозащиты таким снаряжением, как щиты, каски, пуленепробиваемые транспортные средства для уменьшения необходимости использования любого рода оружия.

3. Следует тщательно рассмотреть вопрос о разработке и использовании не приводящих к смерти, но нейтрализующих видов оружия, чтобы свести к минимуму риск нанесения

ущерба посторонним лицам, и осуществлять строгий контроль в отношении использования такого оружия.

4. Должностные лица по поддержанию правопорядка при осуществлении своих функций, насколько это возможно, используют ненасильственные средства до вынужденного применения силы или огнестрельного оружия. Они могут применять силу и огнестрельное оружие только в тех случаях, когда другие средства являются неэффективными или не дают каких-либо надежд на достижение намеченного результата.

5. Во всех случаях, когда применение силы или огнестрельного оружия неизбежно, должностные лица по поддержанию правопорядка:

- а) проявляют сдержанность в таком применении силы и действуют исходя из серьезности правонарушения и той законной цели, которая должна быть достигнута;
- б) сводят к минимуму возможность причинения ущерба и нанесения ранений и охраняют человеческую жизнь;
- в) обеспечивают предоставление медицинской и другой помощи любым раненым или пострадавшим лицам в самые кратчайшие сроки;
- г) обеспечивают, чтобы родственники или близкие друзья раненых или пострадавших лиц уведомлялись в как можно более короткий срок.

6. Если применение должностными лицами по поддержанию правопорядка силы или огнестрельного оружия приводит к ранению или смерти, они немедленно сообщают об этом вышестоящему начальству в соответствии с принципом 22.

7. Правительства обеспечивают, чтобы произвольное или злонамеренное применение силы или огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка каралось в соответствии с их законом как уголовное преступление.

8. Чрезвычайные обстоятельства, такие как внутренняя политическая нестабильность или любые другие чрезвычайные общественные явления, не могут служить оправданием для любого отхода от настоящих Основных принципов.

Специальные положения

9. Должностные лица по поддержанию правопорядка не применяют огнестрельного оружия против людей, за исключением случаев самообороны или защиты других лиц от неминуемой угрозы смерти или серьезного ранения или с целью предотвращения совершения особо серьезного преступления, влекущего за собой большую угрозу для жизни, с целью ареста лица, представляющего такую опасность, сопротивляющегося их власти, или с целью предотвращения его побега и лишь в тех случаях, когда менее решительные меры недостаточны для достижения этих целей. В любом случае преднамеренное применение силы со смертельным исходом может иметь место лишь тогда, когда оно абсолютно неизбежно для защиты жизни.

10. При обстоятельствах, предусмотренных в принципе 9, должностные лица по поддержанию правопорядка представляются в качестве таковых и дают четкое предупреждение о намерении применять огнестрельное оружие, предоставляя достаточное время для ответной реакции на это предупреждение, за исключением тех случаев, когда эти действия создают для должностных лиц по поддержанию правопорядка ненужную опасность или создают опасность смерти или нанесения серьезного ущерба другим лицам, или же были бы явно неуместными или ненужными при создавшихся обстоятельствах инцидента.

11. Нормы и положения о применении огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка включают руководящие принципы, которые:

- а) определяют обстоятельства, при которых должностные лица по поддержанию правопорядка уполномочены носить огнестрельное оружие, и оговаривают разрешенные виды огнестрельного оружия и боеприпасов;
- б) обеспечивают, чтобы огнестрельное оружие применялось лишь в надлежащих обстоятельствах и таким образом, чтобы можно было бы уменьшить опасность причинения чрезмерного ущерба;
- с) запрещают применение таких видов огнестрельного оружия и боеприпасов, которые наносят чрезвычайно тяжелые ранения или служат источником неоправданного риска;
- д) регулируют контроль, хранение и выдачу огнестрельного оружия, включая процедуры, обеспечивающие подотчетность должностных лиц по поддержанию правопорядка за выданное им огнестрельное оружие и боеприпасы;
- е) определяют предупреждения, которые в соответствующих случаях даются перед выстрелом из огнестрельного оружия;
- ф) предусматривают систему отчетности во всех случаях, когда должностные лица по поддержанию правопорядка применяют огнестрельное оружие при исполнении служебных обязанностей.

Поддержание порядка в случае незаконных собраний

12. Поскольку в соответствии с принципами, изложенными во Всеобщей декларации прав человека и Международном пакте о гражданских и политических правах, участие в законных и мирных собраниях может принимать каждый человек, правительства и учреждения и должностные лица по поддержанию правопорядка признают, что сила и огнестрельное оружие могут применяться лишь в соответствии с принципами 13 и 14.

13. При разгоне противозаконных собраний ненасильственного характера должностные лица по поддержанию правопорядка избегают применения силы или, если это возможно, ограничивают такое применение до необходимого минимума.

14. При разгоне собраний насильственного характера должностные лица по поддержанию правопорядка могут применять огнестрельное оружие лишь в тех случаях, когда нельзя применить менее опасные средства, и лишь в той мере, в какой это минимально необходимо. Должностные лица по поддержанию правопорядка не применяют огнестрельного оружия в таких случаях, за исключением условий, оговоренных в принципе 9.

Контроль за лицами, находящимися под стражей или в заключении

15. Должностные лица по поддержанию правопорядка в своих отношениях с лицами, находящимися под стражей или в заключении, не применяют силу, за исключением случаев, когда это строго необходимо для поддержания безопасности и порядка в исправительном учреждении или когда создается угроза для личной безопасности.

16. Должностные лица по поддержанию правопорядка в своих отношениях с лицами, находящимися под стражей или в заключении, не применяют огнестрельного оружия, за исключением случаев самообороны или защиты других от непосредственной угрозы смерти или серьезного ранения, или когда это строго необходимо для предотвращения побега лица, находящегося под стражей или в заключении и представляющего опасность, о которой говорится в принципе 9.

17. Вышеизложенные принципы применяются без ущерба для прав, функций и обязанностей персонала тюрем, изложенных в Стандартных минимальных правилах обращения с заключенными, особенно в правилах 33, 34 и 54.

Квалификация, подготовка и консультирование

18. Правительства и правоохранительные органы обеспечивают, чтобы все должностные лица по поддержанию правопорядка отбирались с помощью надлежащих процедур отбора, обладали соответствующими моральными, психологическими и физическими качествами для эффективного выполнения своих функций и проходили непрерывную и тщательную профессиональную подготовку. Необходимо периодически осуществлять проверку их пригодности для исполнения таких функций.

19. Правительства и правоохранительные органы обеспечивают, чтобы все должностные лица по поддержанию правопорядка проходили подготовку и проверялись в соответствии с надлежащей специальной подготовкой к действиям в условиях применения силы. Должностные лица по поддержанию правопорядка, которые должны носить огнестрельное оружие, получают соответствующие разрешения лишь по завершении специального курса обучения их применению.

20. При подготовке должностных лиц по поддержанию правопорядка правительства и правоохранительные органы обращают особое внимание на вопросы полицейской этики и прав человека, особенно в процессе ведения расследований, на альтернативы применению силы и огнестрельного оружия, включая мирное урегулирование конфликта, понимание поведения больших масс людей и методы убеждения, ведения переговоров и посредничества, а также технические средства с целью ограничения применения силы или огнестрельного оружия. Правоохранительным органам следует пересматривать свои учебные программы и оперативные процедуры в свете конкретных инцидентов.

21. Правительства и правоохранительные органы уделяют особое внимание консультированию на случай стресса должностных лиц по поддержанию правопорядка, попадающих в ситуации, в которых применяется сила или огнестрельное оружие.

Процедуры представления и разбора рапортов

22. Правительства и правоохранительные органы устанавливают эффективные процедуры представления и разбора рапортов в отношении всех инцидентов, упомянутых в принципах 6 и 11 (f). По инцидентам, рапорты в отношении которых представлены в соответствии с этими принципами, правительства и правоохранительные учреждения обеспечивают эффективный процесс разбора и возможность осуществления при надлежащих обстоятельствах юрисдикции независимыми административными органами или органами, осуществляющими судебное преследование. В случае смерти и серьезного ранения или других тяжелых последствий немедленно направляется подробный рапорт компетентным органам, ответственным за независимый административный разбор дела и судебный контроль.

23. Лица, пострадавшие от применения силы и огнестрельного оружия, или их законные представители имеют доступ к независимому процессу, включая судебный процесс. В случае смерти таких лиц настоящее положение соответствующим образом распространяется на их иждивенцев.

24. Правительства и правоохранительные органы обеспечивают привлечение старших должностных лиц к ответственности, если им известно или должно было быть известно об имевшихся или имеющихся случаях незаконного применения силы или огнестрельного

оружия находящимися в их подчинении должностными лицами по поддержанию правопорядка и они не предприняли всех имеющихся в их распоряжении мер для предотвращения, пресечения таких случаев или сообщения о них.

25. Правительства и правоохранительные органы обеспечивают, чтобы в отношении должностных лиц по поддержанию правопорядка, которые в соответствии с Кодексом поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка и настоящими Основными принципами отказываются выполнять приказ о применении силы или огнестрельного оружия или которые сообщают о таком применении силы или огнестрельного оружия другими должностными лицами, не применялись никакие уголовные или дисциплинарные меры.

26. Исполнение приказов вышестоящих должностных лиц не является оправданием, если должностные лица по поддержанию правопорядка знали о явной незаконности приказа о применении силы и огнестрельного оружия, что привело к смерти или серьезному ранению какого-либо лица, и имели разумную возможность отказаться от его исполнения. В любом случае ответственность возлагается также на вышестоящих должностных лиц, отдавших незаконные приказы.

* В соответствии с комментарием к статье 1 Кодекса поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка под "должностными лицами по поддержанию правопорядка" понимаются все служители закона, как назначенные, так и избранные, которые выполняют полицейские функции, особенно функции по аресту или задержанию. В странах, в которых полицейские функции выполняются военными властями как в форме, так и без нее или государственными силами безопасности, под определение должностных лиц по поддержанию правопорядка подпадают сотрудники таких служб. - <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/instree/Ri2bpuff.html>

* * *

Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials

Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990

Whereas the work of law enforcement officials is a social service of great importance and there is, therefore, a need to maintain and, whenever necessary, to improve the working conditions and status of these officials,

Whereas a threat to the life and safety of law enforcement officials must be seen as a threat to the stability of society as a whole,

Whereas law enforcement officials have a vital role in the protection of the right to life, liberty and security of the person, as guaranteed in the Universal Declaration of Human Rights and reaffirmed in the International Covenant on Civil and Political Rights,

Whereas the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners provide for the circumstances in which prison officials may use force in the course of their duties,

Whereas article 3 of the Code of Conduct for Law Enforcement Officials provides that law enforcement officials may use force only when strictly necessary and to the extent required for the performance of their duty,

Whereas the preparatory meeting for the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Varenna, Italy, agreed on elements to be considered in the course of further work on restraints on the use of force and firearms by law enforcement officials,

Whereas the Seventh Congress, in its resolution 14, inter alia, emphasizes that the use of force and firearms by law enforcement officials should be commensurate with due respect for human rights,

Whereas the Economic and Social Council, in its resolution 1986/10, section IX, of 21 May 1986, invited Member States to pay particular attention in the implementation of the Code to the use of

force and firearms by law enforcement officials, and the General Assembly, in its resolution 41/149 of 4 December 1986, inter alia, welcomed this recommendation made by the Council,

Whereas it is appropriate that, with due regard to their personal safety, consideration be given to the role of law enforcement officials in relation to the administration of justice, to the protection of the right to life, liberty and security of the person, to their responsibility to maintain public safety and social peace and to the importance of their qualifications, training and conduct,

The basic principles set forth below, which have been formulated to assist Member States in their task of ensuring and promoting the proper role of law enforcement officials, should be taken into account and respected by Governments within the framework of their national legislation and practice, and be brought to the attention of law enforcement officials as well as other persons, such as judges, prosecutors, lawyers, members of the executive branch and the legislature, and the public.

General provisions

1. Governments and law enforcement agencies shall adopt and implement rules and regulations on the use of force and firearms against persons by law enforcement officials. In developing such rules and regulations, Governments and law enforcement agencies shall keep the ethical issues associated with the use of force and firearms constantly under review.

2. Governments and law enforcement agencies should develop a range of means as broad as possible and equip law enforcement officials with various types of weapons and ammunition that would allow for a differentiated use of force and firearms. These should include the development of non-lethal incapacitating weapons for use in appropriate situations, with a view to increasingly restraining the application of means capable of causing death or injury to persons. For the same purpose, it should also be possible for law enforcement officials to be equipped with self-defensive equipment such as shields, helmets, bullet-proof vests and bullet-proof means of transportation, in order to decrease the need to use weapons of any kind.

3. The development and deployment of non-lethal incapacitating weapons should be carefully evaluated in order to minimize the risk of endangering uninvolved persons, and the use of such weapons should be carefully controlled.

4. Law enforcement officials, in carrying out their duty, shall, as far as possible, apply non-violent means before resorting to the use of force and firearms. They may use force and firearms only if other means remain ineffective or without any promise of achieving the intended result.

5. Whenever the lawful use of force and firearms is unavoidable, law enforcement officials shall:

- (a) Exercise restraint in such use and act in proportion to the seriousness of the offence and the legitimate objective to be achieved;
- (b) Minimize damage and injury, and respect and preserve human life;
- (c) Ensure that assistance and medical aid are rendered to any injured or affected persons at the earliest possible moment;
- (d) Ensure that relatives or close friends of the injured or affected person are notified at the earliest possible moment.

6. Where injury or death is caused by the use of force and firearms by law enforcement officials, they shall report the incident promptly to their superiors, in accordance with principle 22.

7. Governments shall ensure that arbitrary or abusive use of force and firearms by law enforcement officials is punished as a criminal offence under their law.

8. Exceptional circumstances such as internal political instability or any other public emergency may not be invoked to justify any departure from these basic principles.

Special provisions

9. Law enforcement officials shall not use firearms against persons except in self-defence or defence of others against the imminent threat of death or serious injury, to prevent the perpetration of a particularly serious crime involving grave threat to life, to arrest a person presenting such a danger and resisting their authority, or to prevent his or her escape, and only when less extreme means are insufficient to achieve these objectives. In any event, intentional lethal use of firearms may only be made when strictly

unavoidable in order to protect life.

10. In the circumstances provided for under principle 9, law enforcement officials shall identify themselves as such and give a clear warning of their intent to use firearms, with sufficient time for the warning to be observed, unless to do so would unduly place the law enforcement officials at risk or would create a risk of death or serious harm to other persons, or would be clearly inappropriate or pointless in the circumstances of the incident.

11. Rules and regulations on the use of firearms by law enforcement officials should include guidelines that:

- (a) Specify the circumstances under which law enforcement officials are authorized to carry firearms and prescribe the types of firearms and ammunition permitted;
- (b) Ensure that firearms are used only in appropriate circumstances and in a manner likely to decrease the risk of unnecessary harm;
- (c) Prohibit the use of those firearms and ammunition that cause unwarranted injury or present an unwarranted risk;
- (d) Regulate the control, storage and issuing of firearms, including procedures for ensuring that law enforcement officials are accountable for the firearms and ammunition issued to them;
- (e) Provide for warnings to be given, if appropriate, when firearms are to be discharged;
- (f) Provide for a system of reporting whenever law enforcement officials use firearms in the performance of their duty.

Policing unlawful assemblies

12. As everyone is allowed to participate in lawful and peaceful assemblies, in accordance with the principles embodied in the Universal Declaration of Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights, Governments and law enforcement agencies and officials shall recognize that force and firearms may be used only in accordance with principles 13 and 14.

13. In the dispersal of assemblies that are unlawful but non-violent, law enforcement officials shall avoid the use of force or, where that is not practicable, shall restrict such force to the minimum extent necessary.

14. In the dispersal of violent assemblies, law enforcement officials may use firearms only when less dangerous means are not practicable and only to the minimum extent necessary. Law enforcement officials shall not use firearms in such cases, except under the conditions stipulated in principle 9.

Policing persons in custody or detention

15. Law enforcement officials, in their relations with persons in custody or detention, shall not use force, except when strictly necessary for the maintenance of security and order within the institution, or when personal safety is threatened.

16. Law enforcement officials, in their relations with persons in custody or detention, shall not use firearms, except in self-defence or in the defence of others against the immediate threat of death or serious injury, or when strictly necessary to prevent the escape of a person in custody or detention presenting the danger referred to in principle 9.

17. The preceding principles are without prejudice to the rights, duties and responsibilities of prison officials, as set out in the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, particularly rules 33, 34 and 54.

Qualifications, training and counselling

18. Governments and law enforcement agencies shall ensure that all law enforcement officials are selected by proper screening procedures, have appropriate moral, psychological and physical qualities for the effective exercise of their functions and receive continuous and thorough professional training. Their continued fitness to perform these functions should be subject to periodic review.

19. Governments and law enforcement agencies shall ensure that all law enforcement officials are provided with training and are tested in accordance with appropriate proficiency standards in the use of force. Those law enforcement officials who are required to carry firearms should be authorized to do so only upon completion of special training in their use.

20. In the training of law enforcement officials, Governments and law enforcement agencies shall give

special attention to issues of police ethics and human rights, especially in the investigative process, to alternatives to the use of force and firearms, including the peaceful settlement of conflicts, the understanding of crowd behaviour, and the methods of persuasion, negotiation and mediation, as well as to technical means, with a view to limiting the use of force and firearms. Law enforcement agencies should review their training programmes and operational procedures in the light of particular incidents.

21. Governments and law enforcement agencies shall make stress counselling available to law enforcement officials who are involved in situations where force and firearms are used.

Reporting and review procedures

22. Governments and law enforcement agencies shall establish effective reporting and review procedures for all incidents referred to in principles 6 and 11 (f). For incidents reported pursuant to these principles, Governments and law enforcement agencies shall ensure that an effective review process is available and that independent administrative or prosecutorial authorities are in a position to exercise jurisdiction in appropriate circumstances. In cases of death and serious injury or other grave consequences, a detailed report shall be sent promptly to the competent authorities responsible for administrative review and judicial control.

23. Persons affected by the use of force and firearms or their legal representatives shall have access to an independent process, including a judicial process. In the event of the death of such persons, this provision shall apply to their dependants accordingly.

24. Governments and law enforcement agencies shall ensure that superior officers are held responsible if they know, or should have known, that law enforcement officials under their command are resorting, or have resorted, to the unlawful use of force and firearms, and they did not take all measures in their power to prevent, suppress or report such use.

25. Governments and law enforcement agencies shall ensure that no criminal or disciplinary sanction is imposed on law enforcement officials who, in compliance with the Code of Conduct for Law Enforcement Officials and these basic principles, refuse to carry out an order to use force and firearms, or who report such use by other officials.

26. Obedience to superior orders shall be no defence if law enforcement officials knew that an order to use force and firearms resulting in the death or serious injury of a person was manifestly unlawful and had a reasonable opportunity to refuse to follow it. In any case, responsibility also rests on the superiors who gave the unlawful orders.

¹ In accordance with the commentary to article 1 of the Code of Conduct for Law Enforcement Officials, the term "law enforcement officials" includes all officers of the law, whether appointed or elected, who exercise police powers, especially the powers of arrest or detention. In countries where police powers are exercised by military authorities, whether uniformed or not, or by State security forces, the definition of law enforcement officials shall be regarded as including officers of such services. - <http://www2.ohchr.org/english/law/firearms.ht>

